

«EL NACIONALISME CATALÀ: PROBLEMES D'INTERPRETACIÓ». LA PONÈNCIA DE JOSEP TERMES

JORDI CASASSAS YMBERT
Departament d'Història Contemporània
Universitat de Barcelona
Índice Histórico Español, ISSN: 0537-3522, 125/2012: 19-74

Els dies 3 i 4 de maig de 1974 es va portar a terme, a la Fundació Jaume Bofill de Barcelona, un col·loqui d'historiadors, organitzat pel Centre d'Estudis Històrics Internacionals, un organisme creat per Jaume Vicens i Vives a la Universitat de Barcelona.

El col·loqui es va desenvolupar durant tres sessions i cal considerar-lo un reflex fidel del moment d'ebullició que es vivia en la historiografia catalana després de la mort de Vicens (1960) i que afectava d'una manera molt especial l'àmbit de la història contemporània, perquè barrejava el desenvolupament d'una nova disciplina amb l'activisme antifranquista. Eren anys d'inquietud renovadora.

La primera sessió es va dedicar a la història del moviment obrer («Problemes de metodologia») i a les seves fonts d'estudi, camp que permetia apreciar millor l'abast de la renovació. L'anàlisi dedicada al segle XIX va correspondre a Casimir Martí, deixeble i col·laborador de Jaume Vicens; el segle XX el va presentar Francesc Bonamusa; i Francis Denel va analitzar la Catalunya

francesa. Va moderar la sessió Albert Balcells, una persona que ja destacava en el coneixement de la moderna història social catalana. La segona sessió va estar dedicada a «El nacionalisme català. Problemes d'interpretació», una temàtica que el franquisme havia perseguit i postergat dins de la universitat. La sessió es va obrir amb la ponència central de Josep Termes; després van intervenir Isidre Molas i Manuel Gerpe, ambdós procedents del camp de la ciència política; va moderar aquesta sessió Alfons Cucó, un historiador del període contemporani valencià. Finalment, la tercera sessió es va dedicar a «Les transformacions agràries i la industrialització» i en fou moderador Rafael Pujol. Els problemes relacionats amb la història rural els va tractar Emili Giralt, un altre dels alumnes directes de Vicens Vives, i els relatius al procés d'industrialització els van presentar Miquel Izard i Rafael Aracil.

La ponència de Termes —que es reproduceix a continuació per mitjà de la seva transcripció directa— portava el mateix títol genèric que la sessió esmentada i estava destinada a tenir —potser per la seva simplicitat i to contundent— un notable impacte en la historiografia catalana de l'època. En les seves investigacions inicials sobre l'origen de l'organització obrera a Espanya, Termes havia destacat la relació primigènia entre l'obrerisme i el federalisme, i havia posat l'accent en els elements identitaris, culturals, psicològics i antropològics que matisaven les determinants estructurals, explicaven la mobilització d'aquests sectors i els atorgaven un caire particular pel que fa a la resta d'Espanya. El caràcter diferencial —segons Termes— constituïa el corrent intersocial (el sector ampli de les anomenades *classes populars*) que era el que havia originat el catalanisme polític de la primera meitat del segle XIX, abans que la burgesia catalana mostrés interès per aquest assumpte, per estar ocupada llavors i també ara, en la consolidació d'un mercat nacional, que coincidia amb el mercat general espanyol.

Les dates del col·loqui coincidiren amb les darreres de la militància de Termes en el PSUC i se situaren també en els darrers anys del franquisme. Aquests aspectes ajuden a explicar per què

la seva intervenció va provocar una actitud diversa, per mitjà de la qual els aspectes metodològics es confrontaren amb les diferents sensibilitats polítiques, cosa que s'accentuà perquè un dels representants destacats del comunisme català, el professor de dret Jordi Solé Tura, havia publicat un llibre, *Catalanisme i revolució burgesa. La síntesi de Prat de la Riba* (1967), que defensava la tesi contrària, pròpia de la línia ortodoxa del partit, per la qual es vinculava l'origen del catalanisme amb les aspiracions hegemòniques de la burgesia local.

La polèmica entre els punts de vista defensats per Termes i els defensats per Solé Tura es va prolongar durant els anys següents i també va servir d'estímul per al desenvolupament de la història del catalanisme en els anys posteriors. Aquesta confrontació es va radicalitzar en el Primer Encontre de Ciències Humanes i Socials dels Països Catalans desenvolupat a Perpinyà al mes de març del 1976. Termes va adaptar els seus punts de vista a l'estudi dels precedents que portaren a la proclamació catalana de la Segona República i el posterior procés d'aprovació de l'Estatut del 1932. Per part de Solé Tura, cal dir que va matisar una mica els seus plantejaments llimant la intenció política del seu llibre i introduint una anàlisi històrica; tot i així, la seva tesi central relativa a l'atribució de la formació del nacionalisme català a la burgesia catalana la va mantenir. Opinava que era la resposta natural a la frustració que aquesta classe va sentir en fracassar en la consecució del seu assalt a l'Estat espanyol.